

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2014

Paula Pitkänen

BÖRJE, HILMA, SYLVI JA MONI MUU

– Lukukoirat yleisissä kirjastoissa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2014 | Sivumäärä 45

Ohjaaja: Olli Mäkinen

Paula Pitkänen

BÖRJE, HILMA, SYLVI JA MONI MUU

- Lukukoirat yleisissä kirjastoissa

Lukukoiratoiminta alkoi Suomessa vuonna 2011. Se on uusi palvelu yleisissä kirjastoissa eikä sitä ole tutkittu kirjaston näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää mitä lukukoiratoiminta on, miten se sopii kirjastoon, ja mikä sen tilanne on Suomen yleisissä kirjastoissa.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja siinä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelukysymykset lähetettiin sähköpostilla maakuntakirjastoihin ja niitä pyydettiin välittämään tietoa eteenpäin oman alueen kirjastoihin, joissa on lukukoiria. Tämän lisäksi Facebookin Lukukoirat-ryhmässä pyydettiin yhteydenottoja haastatteluja varten. Haastattelukysymyksiä lähetettiin myös suoraan henkilöille, joiden tiedettiin olevan lukukoiratoiminnassa mukana. Vastauksia tuli kaikkiaan 22 kirjastosta sekä yhdeltä alan toimijalta. Näiden lisäksi tutkittiin tarkemmin Kuopion, Maaningan ja Espoon lukukoirien toimintaa. Kuopiossa toteutettiin myös asiakaskysely lukukoirista.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lukukoiratoiminta on palvelu, joka on otettu innolla vastaan sekä asiakkaiden että kirjastojen taholta. Toiminta on parin viime vuoden aikana levinnyt yhä laajemmalle kirjastoissa ja kysyntä on suuri. Se on maksuton palvelu ja toimii vapaaehtoisvoimin. Syitä koiralle ääneen lukemiseen ovat lukemisen opettelu, lukuharrastuksen tukeminen, esiintymispelon väheneminen, suomen kielen ääntäminen sekä eläinpelon helpottaminen. Lukukoirien asiakkaat ovat enimmäkseen lapsia, mutta myös aikuiset ja maahanmuuttajat ovat käyttäneet tätä palvelua.

ASIASANAT:

eläinavusteinen toiminta, lukukoirat, lukutaito, yleiset kirjastot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Library and Information Service

2014 | Total number of pages 45

Instructor: Olli Mäkinen

Paula Pitkänen

BÖRJE, HILMA, SYLVI AND MANY MORE

- Reading dogs at the public libraries

In Finland the reading dog activity started in 2011. It is a new service at public libraries and it has not been studied from the libraries' point of view. The aim of this Bachelor's thesis is to find out what the reading dog activity is and to examine the current situation of reading dog services at Finnish public libraries.

This thesis is a qualitative study and the used research method is a focused interview. A questionnaire was sent to provincial libraries by e-mail and they were asked to pass on the message to the libraries that provide reading dog services. In addition, contact information of the interviewees was obtained from the Facebook group Lukukoirat. Also people who are involved in the reading dog activity were sent a questionnaire. Altogether 22 libraries and one reading dog owner answered the questionnaire. Furthermore, more specific research on reading dogs was done in Kuopio, Maaninka and Espoo. In Kuopio a survey about the reading dogs was conducted.

The results of the study indicate that the reading dog activity is a service welcomed by both patrons and libraries. The number of libraries providing the service has increased rapidly and the demand is great. The service is available free of charge as it is rendered by volunteers. The benefits of reading out loud to the dog include improving the patron's reading skills, supporting reading as a hobby, reducing social fears, improving the pronunciation of Finnish language and relieving fear for animals. The patrons who utilize reading dog services are mostly children but readers have also included adults and immigrants.

KEYWORDS:

animal-assisted activity, reading dogs, literacy, public libraries

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 LUKEMISEN TUKEMINEN	9
3 ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA	12
4 LUKUKOIRATOIMINNAN TAUSTAA	15
4.1 Lukukoirat maailmalla	16
4.2 Lukukoirat Suomessa	17
4.2.1 Luetaan koiralle	18
4.2.2 Tartu tassuun	18
4.3. Lukukoirista tehdyt tutkimukset Suomessa	19
5 LUKUKOIRATOIMINTA KIRJASTON NÄKÖKULMASTA	20
6 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ	22
6.1. Tutkimusmenetelmä	22
6.2 Tulokset	23
7 LUKUKOIRAT SUOMEN YLEISISSÄ KIRJASTOISSA	24
7.1 Taustatiedot	24
7.2 Koiran koulutus	26
7.3. Käytännöt	27
7.4 Asiakkaat	29
7.5. Muita kommentteja	30
8 R.E.A.D.–KOIRAT SUOMESSA	32
8.1 Börje	32
8.2 Hilma	33
8.3 Sylvi	35
8.4 Asiakaskysely lukukoirista Kuopiossa	37
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
LÄHTEET	43

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelukysymykset kirjastoille
- Liite 2. Kysymykset Börjen, Hilman ja Sylvian ohjaajille
- Liite 3. Asiakaskysely lukukoirista 5.3.2014

KUVAT

Kuva 1. Lukukoirat paikkakunnittain.	25
Kuva 2. Ohjaajien osuus kirjaston henkilökunnasta.	26
Kuva 3. Lukukoirien koulutus.	27
Kuva 4. Lukukoiratoiminnan aloitusvuosi	28
Kuva 5. Asiakkaat.	29

KÄYTETYT LYHENTEET

AAI	Animal-Assisted Interventions, eläinavusteisuus tai eläinavusteinen työskentely: kattotermi, joka sisältää AAA:n ja AAT:n (Ikäheimo 2013, 1).
AAA	Animal-Assisted Activity, eläinavusteinen toiminta: Mahdollistaa motivoivat, kasvatukselliset ja/tai hoidolliset hyödyt sekä lisää ihmisen hyvinvointia. Toiminta ei ole tavoitteellista. Käynnit ovat spontaaneja ja niiden pituus vaihtelee. Ohjaajalta ei vaadita sosiaali- tai terveysalan koulutusta. (Pet Partners 2012.)
AAT	Animal-Assisted Therapy: tavoitteellista toimintaa, jossa eläin on merkittävä osa hoitoa. Edistyminen on suunniteltua ja käynnit etukäteen sovittuja. Ohjaajalla on sosiaali- tai terveysalan koulutus. (Pet Partners 2012.)
R.E.A.D.	Reading Education Assistance Dogs: Yhdysvaltalaisen Intermountain Therapy Animalsin rekisteröity lukukoira-ohjelma, jonka tarkoituksena on parantaa lasten luku- ja kommunikaatiotaitoja lukemalla koiralle. Koirat ovat ohjelman mukaisesti koulutettuja. Ohjelma lanseerattiin vuonna 1999. (Intermountain Therapy Animals 2014.)

1 JOHDANTO

Lukukoiratoiminta on alkanut Yhdysvalloista ja levinnyt sieltä Eurooppaan ja Suomeen. Toiminnan tarkoituksena on edistää lukemaan opettelua, tukea lukuharrastusta, vähentää esiintymispelkoa, auttaa kielen ääntämisessä sekä helpottaa eläinpelkoa. Lukukoiratoiminta on uusi palvelu Suomen yleisissä kirjastoissa ja kysyntä sille on suuri. Se perustuu vapaaehtoisuuteen ja on asiakkaille maksutonta. Parin viime vuoden aikana lukukoiratoiminta on levinnyt Suomessa yhä laajemmalle, ja media on kiinnittänyt tähän paljon huomiota. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää mitä lukukoiratoiminta on, miten se sopii kirjastoon ja mikä sen tilanne on tällä hetkellä Suomessa.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on eläinavusteinen toiminta. Sitä on tutkittu Suomessa ja ulkomailla lähinnä sosiaalialan, psykologian tai kasvatustieteiden näkökulmasta. Eläinavusteisella toiminnalla pyritään lisäämään ihmisen terveyttä ja hyvinvointia positiivisella vuorovaikutuksella eläinten kanssa, varsinaista hoitoprosessia ei ole. (Pet Partners 2012.) Eläinavusteinen toiminta eroaa eläinavusteisesta terapiasta eikä näitä pidä sekoittaa keskenään. Eläinavusteisessa terapiassa ohjaaja on koulutettu terapiatyöhön, ja työskentely on tavoitteellista sekä dokumentoitua. Eläin on merkittävä osa hoitoprosessia. (Pet Partners 2012.)

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa käytettiin teema-haastattelua, ja kaikki kysymykset olivat avoimia. Haastattelut lähetettiin maakuntakirjastoihin ja pyydettiin niitä välittämään tietoa eteenpäin omalla alueellaan. Vastauksia haastatteluihin tuli kaikkiaan 23 kappaletta. Tutkimuksesta käy ilmi, että lukukoiratoiminta kirjastoissa on otettu innolla vastaan ja kysyntää palvelulle on.

Aluksi pohditaan lukutaidon määritelmää ja syitä lukemista tukeviin menetelmiin. Luvussa kolme selvitetään lukukoiratoiminnan teoriaa kirjallisuuden, artikkeleiden ja verkkoaineistojen kautta. Luvussa neljä käsitellään toiminnan taustoja, tilannetta maailmalla sekä toiminnan alkua Suomessa. Viidennessä luvussa

tarkastellaan lukukoiratoimintaa kirjaston näkökulmasta. Kuudennessa luvussa kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta ja seitsemännessä luvussa analysoidaan haastattelujen tulokset: millaisena lukukoiratoiminta näyttäytyy tällä hetkellä Suomen yleisissä kirjastoissa. Kahdeksannessa luvussa esitellään Suomen kolme R.E.A.D. -koiraa ja lopuksi tulevat vielä pohdinta ja johtopäätökset.

2 LUKEMISEN TUKEMINEN

Lukutaidosta on tehty useita kansainvälisiä tutkimuksia, joista tunnetuin on PISA, Programme for International Students Assessment. PISA on OECD-jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma, joka tuottaa kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa koulutuksen tilanteesta ja tuloksista sekä koulun ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta. PISA-tutkimus toteutetaan kolmen vuoden välein 15-vuotiaille nuorille. Tutkimuksen painopistealue vaihtelee lukutaidon, matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen alueilla. Vuosina 2000 ja 2009 pääalueena oli lukutaito. (Koulutuksen tutkimuslaitos 2014a.)

Toinen kansainvälinen lukutaitotutkimus on PIRLS, Progress in International Reading Literacy Study. Tutkimuksen toteuttaa kansainvälinen IEA-järjestö, International Association for the Evaluation of Educational Achievement. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää koulutusta sekä lukemisen opetusta osallistujamaissa. PIRLS toteutetaan viiden vuoden välein ja siinä arvioidaan 4. luokan oppilaiden lukutaitoja. Suomi osallistui tutkimukseen ensimmäisen kerran vuonna 2011. (Koulutuksen tutkimuslaitos 2014b.)

PISA-tutkimukset 2000–2009 sekä PIRLS-tutkimus 2011 osoittavat, että suomalaiset pärjäävät erinomaisesti lukutaidossa. Lukemismotivaatio sen sijaan on vähentynyt, omaksi iloksi lukeminen on laskenut ja asenne lukemiseen on käynyt kielteisemmäksi. Tuloksista käy ilmi, että Suomessa on heikkoja lukijoita suhteellisen vähän, mutta samalla erinomaisten lukijoiden osuus on vähentynyt. Myös tyttöjen ja poikien välinen ero on huomattava: tutkimusten mukaan tytöt ovat selvästi poikia edellä lukutaidossa ja ero alkaa näkyä jo alakoulussa. (Lukukeskus 2011.)

Lukeminen on saanut uusia muotoja viestintäteknologian kehittyessä. Perinteisen lukutaidon rinnalle on tullut medialukutaito sillä kirjoitetun tekstin rinnalle on tullut kuvia, ääntä, videoita ja grafiikkaa. Tällaisten virtuaalisten ja linkitettyjen hypertekstien lukeminen on osa jokapäiväistä elämää ja se on muuttanut lukemista yksilöllisestä tekemisestä sosiaalisemmaksi sekä lisännyt vuorovaikuttei-

suutta ja kaksisuuntaisuutta. (Herkman & Vainikka 2012, 28–30.) Samalla lukeminen on muuttunut silmäilyksi ja pikalukemiseksi, lyhyiden tekstien suosimiseksi. Pitkien tekstien lukemiseen tarvitaan kärsivällisyyttä ja kykyä keskittyä eikä kiireinen elämänrytmi suosi tällaisia tekstejä. (Herkman & Vainikka 2012, 144.)

Wolfen ja Barzillain (2009) mukaan sekä perinteisessä että medialukutaidossa korostuu syvällinen lukeminen, joka tarkoittaa kriittistä ja arvioivaa lukemista, pohdintaa ja päättelyä sekä tekstin ymmärtämistä ja tulkittamista. Syvällinen lukeminen vie aikaa ja kokenut lukija suoriutuu siitä nopeammin kuin aloitteleva lukija. Ihmisen aivoja ei ole suunniteltu lukemiseen vaan aivot ovat sopeutuneet lukemiseen eikä ihmisellä ole geenejä sitä varten. Siksi lukemisen vaikeudet ovat ymmärrettävissä ja aloittelevien lukijoiden taitoja tulisi kehittää eikä painetun tekstin lukemista pitäisi unohtaa. (Wolf & Barzillai 2009, 32–37.)

Syvälistä lukemista arvioidaan myös PISAssa. PISAn määritelmän mukaan lukutaito tarkoittaa tekstien ymmärtämistä ja käyttötaitoa. Tämän lisäksi lukutaitomääritelmässä painotetaan lukemisen erilaisia tarkoituksia sekä lukemiseen sitoutumista. Lukutaitoa tarvitaan henkilökohtaisiin tarkoituksiin, opiskeluun, työelämässä sekä kansalaisena toimimiseen. Lukutaitoinen henkilö myös arvostaa lukemista ja lukeminen on osa jokapäiväistä elämää. (Sulkunen 2012, 13.)

Lukemistapojen muutokseen ja lukumotivaation vähenemiseen on reagoitu sekä kouluissa että kirjastoissa. Kirjastojen ja koulujen yhteistyö on monipuolista ja kirjastoissa on pitkään tehty työtä lukemisen kannustamiseksi. Pienemmille lapsille järjestetään satutunteja ja koululaisille kirjavinkkauksia ja tiedonhaunopetusta. Aineistopromootiota tehdään myös kirjastojen verkkosivuilla ja erilaisissa kirjanäyttelyissä kirjastoissa. Kirjailijavierailut ja lukupiirit ovat suosittuja, ja erilaiset sanataide -tapahtumat sekä mediakasvatus ovat lisääntymässä myös kirjastoissa. Kirjastoissa on lisäksi lukemiseen kannustavia hakeutuvia palveluja kuten kotipalvelu, kirjastopyörä ja pop up -kirjasto.

Kirjastot ovat olleet myös aktiivisia uusien lukemaan kannustavien palveluiden kehittämisessä ja käyttöönotossa. Kirjaston käyttäjien kuunteleminen ja osallis-

taminen palveluiden suunnitteluun edistää tätä kehitystyötä. Palveluiden kohdistaminen eri käyttäjäryhmille antaa heille vaihtoehtoja vapaa-aikaan ja kannustaa jatkuvaa oppimista. Asiakkaiden huomioiminen toiminnassa ja asiakaskontakteissa luo positiivisia kokemuksia ja vaikuttaa myönteisesti käyttäjätyytyväisyyteen. (Almgren & Jokitalo 2011, 18–20.)

Asiakkaiden osallistamista kokeillaan vuosina 2012–2015 Lukuinto-ohjelmassa, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja Oulun yliopiston toteuttama lukemiseen kannustava ohjelma 6–16-vuotiaille lapsille ja nuorille sekä opettajille, vanhemmille ja kirjastoammattilaisille. Ohjelman tavoitteena on sekä kehittää että kokeilla erilaisia toimintamalleja, joilla saavutetaan monipuoliset lukutaidot. Lapset ja nuoret ovat itse suunnittelemassa ja kokeilemassa uusia toimintamuotoja ja vanhemmat ovat mukana lisäämässä lasten lukuintoa. Mukana on useita koulu-kirjastopareja pilotoimassa toimintaa sekä muita yhteistyökumppaneita. Lopulliset verkostot ja materiaalit valmistuvat keväällä 2015. (Lukuinto 2014.)

Uusi lukemiseen kannustava palvelu kirjastoissa on lukukoiratoiminta, jolla pyritään lisäämään lukemismotivaatiota sekä auttamaan lukemisvaikeuksissa. Suomessa toimintaa on ollut vuodesta 2011 lähtien ja palvelun suosio on ollut suuri. Sekä opettajat että vanhemmat ovat käyttäneet palvelua tukeakseen lasten lukutaitoja ja motivaatiota. Kirjastot ovat ottaneet rohkeasti uuden, eläinavusteisen toiminnan pariin kuuluvan palvelun käyttöönsä.

3 ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA

Ihmisen ja eläimen yhteistyöllä on pitkä historia. Jo kivikauden luolapiirustusten eläinaiheet kertovat, että eläimiin on kiinnitetty paljon huomiota. Alkuun eläimiä metsästettiin ravinnoksi, mutta käänne ihmisen ja eläimen suhteessa tapahtui, kun ihminen alkoi käyttää niitä apureina työssä. Ensimmäisiä kotieläimiä, lampaita ja vuohia, kesytettiin noin 10 000 vuotta sitten. (Klemettilä 2013, 14.)

Eläimiä kunnioitettiin, arvostettiin ja jopa palvottiin muinaisyhteiskunnissa, mutta niiden rooli on muuttunut yhteiskunnan muutoksessa. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa ne olivat arvokas apu työssä, mutta ihmiset myös kiintyivät eläimiin ja pääsääntöisesti niitä kohdeltiin hyvin. Eläimiä, kuten hevosia, ei enää juuri käytetä raskaissa töissä ihmisen apuna, vaan paino on siirtynyt vapaa-aikaan. Lemmikkeinä kissat, koirat ja muut eläimet tuovat ihmiselle turvaa, lohtua ja seuraa. (Klemettilä 2013, 20.) Kaikilla ei ole mahdollisuutta pitää omaa lemmikkiä esimerkiksi asuinpaikan tai perheenjäsenen allergian vuoksi, siksi eläinavusteinen työskentely mahdollistaa myös näille henkilöille eläimen seurasta nauttimisen.

Eläinavusteisen työskentelyn tavoitteena on edistää ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. Eläimiä pidetään uskollisina ja hyväksyvinä sillä ne eivät arvostele ja ne luovat myös turvallisen ilmapiirin. Wellsin (2009) mukaan eläimen läsnäolo vähentää stressiä ja ahdistuneisuutta ja lisäksi niiden avulla ehkäistään syrjäytymistä ja yksinäisyyttä sekä parannetaan sosiaalisia taitoja. Eläimistä on nähty olevan apua sairauksista toipumisessa ja fyysisen hyvinvoinnin edistämisessä. Eläinavusteisuuden positiivisista vaikutuksista on saatu tieteellistä näyttöä esimerkiksi masennuksen, epilepsian ja diabeteksen hoidossa. (Wells 2009, 523–543.)

Eläinavusteisen työskentelyn (AAI) määritelmät ovat Suomessa vasta vakiintumassa. Kansainvälisesti hyväksytyt termit ovat AAI, AAA ja AAT. (Ikäheimo 2013, 10.)

Animal Assisted Interventions, AAI, on kattoterminä ja se tarkoittaa eläinavusteista työskentelyä. Tämä sisältää sekä eläinavusteisen toiminnan että terapian. (Ikäheimo 2013, 10.)

AAA, Animal-Assisted Activity, eläinavusteinen toiminta, on usein vapaaehtoista eikä siihen liity tavoitteellisuutta. Toiminta mahdollistaa ihmisen hyvinvoinnin lisäämisen motivoivien, kasvatuksellisten tai mielihyvää tuottavien keinoin. Käynnit voivat olla säännöllisiä, mutta sisältö on spontaania. Ohjaajalta ei vaadita sosiaali- tai terveysalan koulutusta. Eläimen täytyy olla tehtävään sopiva. (Ikäheimo 2013, 10.)

AAT, Animal-Assisted Therapy, tarkoittaa eläinavusteista terapiaa, jossa eläin on merkittävä osa hoito- tai kuntoutusprosessia. Terapia on tavoitteellista ja edistymistä seurataan. Käynnit ovat ennakoon sovittuja ja ohjaajalla on terveyden- tai sosiaalialan koulutus sekä eläinavusteisen alan harjoitustutkinto. Eläimen tulee täyttää tehtävään vaaditut kriteerit. Terapeutti voi olla esimerkiksi psykoterapeutti, fysioterapeutti tai toimintaterapeutti. Suomessa näitä valvoo Valvira. (Ikäheimo 2013, 11.)

Eläinavusteinen toiminta (AAA) ja eläinavusteinen terapia (AAT) eroavat toisistaan. Molemmille työskentelytavoille on yhteistä ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen. Tähän pyritään positiivisella vuorovaikutuksella eläimen kanssa. Molemmissa työskentelytavoissa eläimen tulee olla tehtävänsä soveltuva. Työskentelytapojen erot löytyvät työskentelyn tavoitteellisuudesta ja ohjaajan koulutuksesta. Terapiassa eläin on osa hoito- tai kuntoutusprosessia, ja toiminta on tavoitteellista ja dokumentoitua. Ohjaajalta vaaditaan alalle soveltuva koulutus esimerkiksi terveys- tai sosiaalialalta. Eläinavusteinen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen eikä ohjaajalta vaadita koulutusta. Käynnit voivat olla suunniteltuja, mutta varsinaista hoitoprosessia ei ole. (Pet Partners 2012.)

Eläinavusteisissa työskentelyissä (AAI) käytetään useita eri eläimiä. Useimmin apuna olevat eläimet ovat koira, kissa ja hevonen. Näiden lisäksi työskentelyssä on mukana laamoja, alpakoita, aaseja ja kanoja. (Ikäheimo 2013, 3.) Tärkeimmät kriteerit työskentelyssä mukana olevalle eläimelle ovat luotettavuus, enna-

koitavuus, ohjattavuus ja soveltuvuus. Eläimen luotettavuus tarkoittaa, että se sopeutuu erilaisiin tilanteisiin ja erilaisiin ihmisiin. Ennakoitavuudella tarkoitetaan, että eläin käyttäytyy odotetusti eri olosuhteissa. Eläimen täytyy olla ohjattavissa, eli sen käyttäytymistä voidaan hallita. Soveltuvuudella tarkoitetaan eläimen sopivuutta tiettyyn tehtävään. (Fredrickson-MacNamara & Butler 2006, 123–124.)

Esimerkkejä eläinavusteisesta toiminnasta ovat vapaaehtoiset vierailut eläimen kanssa kouluihin, sairaaloihin, lastenkoteihin tai palvelutaloihin. Terapiamuotoja voi olla vaikkapa lasten hienomotoristen taitojen harjoittelu tai aivohalvauksesta toipumisen edistäminen eläimen avulla. (Pet Partners 2012.) Lukukoiratoiminta kuuluu eläinavusteisen toiminnan pariin.

4 LUKUKOIRATOIMINNAN TAUSTAA

Lukukoiratoiminta sai alkunsa Yhdysvalloista, Utahista. Vuonna 1999 marraskuussa Intermountain Therapy Animals lanseerasi R.E.A.D. -lukukoiraohjelman. R.E.A.D. tulee sanoista Reading Education Assistance Dogs. R.E.A.D. oli ensimmäinen kokonaisvaltainen rekisteröity lukutaito-ohjelma, jossa käytetään koira lukemisen apuna. Ohjelman tarkoituksena on kehittää lasten lukutaitoa ja kommunikaatiokykyjä lukemalla ääneen koiralle sekä lisätä lasten lukuharrastusta. Koirat ovat ohjelman mukaisesti koulutettuja, ja ne vierailevat ohjaajansa kanssa kouluissa ja kirjastoissa. R.E.A.D.–koulutuksen suorittanut koira saa rekisteröidyn lukuterapiakoira-tittelin. Yhdysvalloissa monissa kouluissa on seurattu ja tutkittu R.E.A. D.–ohjelman avulla tapahtunutta kehitystä lasten lukemisessa. (Intermountain Therapy Animals 2014.)

Kotimaisen kielten keskuksen (2014) mukaan lukukoira on elävä, oikea koira, joka on koulutettu kuuntelemaan lasten ääneen lukemista. Lukukoiria kutsutaan myös joissain yhteydessä kirjastokoiriksi (Kotimaisten kielten keskus 2014), mutta kirjastokoira tarkoittaa kuitenkin koira, joka on kirjaston lemmikki tai maskotti. Oikea termi lukutaitoon liittyen on lukukoira, joka alkaa vakiintua käytössä. Lukukoiralla on ohjaaja, usein koiran omistaja, joka valvoo koira ja huolehtii lukuhetken sujuvuudesta, mutta ei puutu lukemiseen. Yhdessä ohjaajan kanssa koira tekee vierailuja kouluihin tai koiralle voi käydä lukemassa kirjastoissa. Lukukoiratoiminnassa koiran rodulla ei ole todettu olevan merkitystä, vaan koiran on oltava luonteeltaan sopiva: ihmisystävällinen, luotettava ja rauhallinen (Ruotsalainen 2013, 15).

Donita Shaw'n mukaan koiralle ääneen lukeminen turvallisessa ympäristössä parantaa lukutaitoa ja lisää lukijan motivaatiota. Koira ei arvostele eikä kritisoi virheitä vaan se kuuntelee ja tuntuu ymmärtävän mitä sille luetaan. (Shaw 2013, 370.) Koira sopii kuuntelijaksi, koska eläimen läsnäolon on todettu rentouttavan tilannetta ja laskevan verenpainetta. Koira hyväksyy lukijan valitseman lukutahdin. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, että lukukoiratoiminta edistää kommunika-

tiotaitoja, parantaa itsetuntoa sekä vähentää esiintymisjännitystä. (R.E.A.D. dogs Minnesota 2013.)

Lukukoiratoiminta on alun perin suunniteltu lapsille, joilla on lukemisvaikeuksia. Lukukoirien asiakkailla ei kuitenkaan ole ikärajaa, vaan lukemassa voivat käydä kaikki, jotka haluavat tai tuntevat tarvitsevansa tukea lukemiseen.

4.1 Lukukoirat maailmalla

Lukukoiratoiminta on levinnyt nopeasti Yhdysvalloissa, ja sieltä muualle maailmaan. R.E.A.D. -lukukoiria on tällä hetkellä Yhdysvaltojen lisäksi Kanadassa, Italiassa, Sloveniassa, Etelä-Afrikassa, Hollannissa, Espanjassa, Isossa-Britanniassa, Ruotsissa, Suomessa ja Norjassa. R.E.A.D. -koirien lukumäärä on yli 3 500. (Intermountain Therapy Animals 2014.)

R.E.A.D. lukukoiratoiminnassa noudatetaan ohjelman periaatteita, jossa keskeistä on koiralle ääneen lukeminen rauhallisessa tilassa. Koirat käyvät kouluissa tai niille voi käydä lukemassa kirjastossa. Osalla koirista on valmiudet käydä kummassakin organisaatiossa, ja osa tekee molempia, osa vain toista. Lukuhetki kerrallaan yhden lukijan kanssa kestää 15–20 minuuttia. Lukuhetken aika sovitaan etukäteen ja hetkelle varataan rauhallinen tila eikä koiran ohjaaja puutu lukemiseen. Kouluissa opettajat valitsevat lukijat, jotka hyötyvät lukukoiralle lukemisesta eniten. Lukuhetken pääasia on lukeminen, mutta sekä lukijalle että koiralle on antoisaa koiran rapsuttelu ja silittely lukemisen päätteeksi. (Intermountain Therapy Animals 2014.)

Yhdysvalloissa useat yliopistojen kirjastot ovat havainneet lukukoirien edut ja kutsuneet lukukoiria kirjastoon. Tämän tarkoituksena on vähentää opiskelijoiden stressiä erityisesti loppukokeiden aikana. Koiria on tuolloin eri yliopistojen kirjastoissa yhteensä 20–35, ja jokaista käydään tapaamassa 30–35 kertaa. (Schwartz 2012.)

Eläinavusteiseen työskentelyyn erikoistuneita järjestöjä toimii ympäri maailmaa. Järjestöt toimivat joko paikallisesti tai kansallisesti ja useiden toiminnassa on

mukana lukukoiria. (Sousa 2005, 2.) Osa kansainvälisistä järjestöistä antaa koulutusta ympäri maailman (Intermountain Therapy Animals 2014).

Yhdysvalloissa toimivalla Therapy Dogs Internationalilla on oma lukukoiraohjelma Tail Waggin' Tutors: Children reading to Dogs. Ohjelma on lapsille suunnattu, ja koiralle voi käydä lukemassa kirjastossa tai koira vierailee koulussa. Ohjelman tarkoituksena on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lapset voivat harjoittaa lukutaitojaan. (Therapy Dogs International 2014.)

Australiassa toimii Story Dogs, joka pohjautuu R.E.A.D. -lukuohjelmaan ja toimii samoilla periaatteilla. Heidän ohjelmassaan on tällä hetkellä 60 lukukoira. Story Dogsin tavoitteena on tehdä lukemisesta hauskaa lapsille ja saada heidät itsevarmoiksi lukijoiksi. (Story Dogs 2014.)

Isossa-Britanniassa toimivalla Pets As Therapy -järjestöllä on oma lukuohjelma Read2DogsScheme. Oma lukuohjelma on myös Irlannissa toimivalla Irish Therapy Dogs -järjestöllä: Reading for Fun Programme. Näiden molempien ohjelmien tavoitteena on lukutaidon ja kommunikaatiotaitojen parantaminen. (Pets As Therapy 2012; Irish Therapy Dogs 2014.)

4.2 Lukukoirat Suomessa

Lukukoira-toiminta alkoi Suomessa vuonna 2011 Kaarinan pääkirjastossa Lue-taan koiralle -projektina (Suomen Karva-Kaverit 2014). Samana vuonna lukukoira aloitti työskentelyn Espoossa ja Kotkassa. Lukukoira-toiminta on maksutonta ja se toimii vapaaehtoisperiaatteella. Toiminta on levinnyt nopeasti, tällä hetkellä arvioitu lukukoirien määrä Suomessa on 50–100. Tarkkaa lukumäärää on mahdotonta saada selville, sillä tilanne elää jatkuvasti eikä toiminta ole organisoitua. Lukukoira-toiminnalle ei ole Suomessa kattojärjestöä, mutta alalle toivotaan yhteisiä sääntöjä ja järjestäytymistä. (Ruotsalainen 2013, 14). Suomessa ei myöskään ole varsinaista koulutusta lukukoirille. Useat lukukoirana toimivat koirat ovat koulutettuja Kennelliiton kaverikoira-toimintaan ja työskentelevät muissakin eläinavusteisissa tehtävissä.

Lukukoirat ovat olleet paljon esillä mediassa viime aikoina. Artikkeleita on ilmestynyt useissa paikallisissa ja valtakunnallisissa sanoma- ja aikakauslehdissä, radiossa, televisiossa sekä internetissä. Lukukoiria on huomioitu myös palkinnoilla, esimerkiksi Espoon lukukoira Börje palkittiin vuonna 2013 Rakkaudesta kirjaan -palkinnolla Helsingin kirjamesseilla (HelMet 2014). Mannerheimin lastensuojeluliiton Tikkurilan yhdistys palkitsi Tikkurilan lukukoirat Vuoden lapsiperheystävänä 2013 (Mannerheimin lastensuojeluliiton Tikkurilan yhdistys, 2014).

4.2.1 Luetaan koiralle

Luetaan koiralle -hanke oli tutkimusprojekti, johon osallistuivat lastenpsykiatrian erikoislääkäri Kaija Ikäheimo, Turun yliopisto: psykologian oppiaine, Kaarinan kaupunginkirjasto ja koululaitos sekä Suomen Karva-Kaverit. Tutkimus suoritettiin keväällä 2011 ja seurantamittaukset tapahtuivat syys-lokakuussa 2011. Projektista tehtiin kaksi pro gradu -tutkimusta ja näiden tavoitteena oli tutkia lasten lukumotivaatiota koiran tai lelukoiran läsnä ollessa. Projekti oli tarkoitettu lukemisvaikeuksista kärsiville. Tutkimusten tuloksina vahvistui käsitys, että koiralle ääneen lukeminen lisää lukuintoa, parantaa käsitystä omista taidoista ja vähentää lukemisjännitystä. (Haapasaari & Ikäheimo 2013, 62.; Kittilä & Kiiski-Mäki & Ikäheimo 2013, 231.)

4.2.2 Tartu tassuun

Luetaan koiralle -hankkeen innoittamana alkoi Tartu tassuun -hanke myös Kaarinan kirjastossa. Se sai rahoitusta ELY-keskukselta vuosiksi 2012–2013. Hankkeessa ovat mukana Kaarinan kaupunginkirjasto ja koulutoimi sekä Hali-koira -yritys. Hanke laajentui kaikkien alakouluikäisten pariin. Kaarinan pääkirjaston lisäksi Piikkiön ja Littoisten kirjastot ovat mukana järjestämässä lukuhetkiä. Kirjastoissa ei järjestetä ainoastaan lukuhetkiä vaan myös koira-aiheisia kirjavinkkauksia alakoululaisille ja satutunteja pienemmille lapsille. Tartu tas-

suun -hankkeen tärkein tavoite on lukemiseen innostaminen. (Kaarinan kirjasto 2014.)

4.3. Lukukoirista tehdyt tutkimukset Suomessa

Suomessa ei ole tehty vielä montaa tutkimusta lukukoirista, mutta viitteitä tutkimusotteesta on jo näkyvissä. Luetaan koiralle -projektista tehtiin kaksi opinnäytettä: Leena Kittilän ”Eläinavusteinen lukutaidon interventio”, joka tarkastelee asiaa psykologian näkökulmasta, sekä Erika Kedon ”Det här med barn och djur är ju en lyckad kombination”, jossa on kasvatustieteellinen näkökulma (Kaarinan kirjasto 2014). Kedon opinnäytetyötutkimusta ei ole vielä julkaistu.

Elisa Toivonen on tehnyt pro gradun ”Lukukoira lukemaan harjaannuttamisen pedagogisena menetelmänä”. Tässä gradussa on myös kasvatustieteellinen näkökulma. (SoleCRIS 2014.)

Lisäksi Oulun ammattikorkeakoulussa on tekeillä Marika Vienon opinnäytetyö lukukoirista ja Savonia ammattikorkeakoulun Iisalmen kampuksen sosionomiopiskelijat tekevät toiminnallista opinnäytetyötä Iisalmen kaupunginkirjastolle. Koiralle lukeminen sisältyy tähän opinnäytetyöhön. Molemmat opinnäytetyöt valmistuvat vuonna 2014. Tieto näistä opinnäytetöistä tuli esiin Facebookin Lukukoirat -ryhmässä.

Leena Kittilän opinnäytetyö, ”Eläinavusteisen lukutaidon interventio”, keskittyy tarkastelemaan 2.-3.luokkalaisten lasten lukumotivaatiota. Pilottitutkimuksessa käytettiin oikeaa koiraa koeryhmässä mutta kontrolliryhmässä oli sen sijaan lelu-koira. Tutkimukseen osallistui lapsia, joilla oli vaikeuksia oppia lukemaan ja jotka eivät pitäneet lukemisesta. Havainnoiduissa tutkimustilanteissa lukuhetket olivat 15 minuutin pituisia ja jokaisella tutkimukseen osallistuneella niitä järjestettiin 13–15. Tutkimus osoitti, että lukumotivaatio vahvistui eläinavusteisten lukuhetkien aikana. (Kittilä 2013.)

5 LUKUKOIRATOIMINTA KIRJASTON NÄKÖKULMASTA

Heinisuon ym. (2004) mukaan kirjastoa pidetään yhtenä parhaana kunnan palveluista. Kirjasto on dokumenttien säilytyspaikka, mutta kirjasto on olemassa myös asiakkaita varten. Kirjaston on pystyttävä muuttumaan eikä se voi vain odottaa asiakkaiden tulevan itsestään sisään. Kirjasto tarvitsee uudenlaista ajattelutapaa pystyäkseen houkuttelemaan asiakkaita. (Heiniso ym. 2004, 18–19.) Yksi uusi toimintatapa Suomen yleisissä kirjastoissa on lukukoiratoiminta. Lukukoiria on ollut kirjastoissa vuodesta 2011 lähtien ja tämä vapaaehtoisperiaatteella toimiva palvelu on maksuton sekä asiakkaalle että kirjastolle. Se tuo kirjastoon uusia asiakkaita, tekee kirjastosta kilpailukykyisen sekä luo positiivista mielikuvaa kirjastosta ja edistää avoimuutta.

Kirjaston perustehtäviin kuuluu lukemisen kannustaminen ja tukeminen (Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011–2016, 5) ja lukukoiratoiminta tähtää samaan. Koiralle ääneen lukeminen parantaa lukutaitoa ja kasvattaa lukuintoa (Shaw 2013, 370). Kirjasto tarjoaa tähän tarkoitukseen sopivat tilat.

Yksi yleisten kirjastojen yhteisistä arvoista on ennakkoluulottomuus, joka tarkoittaa myös uusien palveluiden kokeilua, kehittämistä, käyttöönottoa sekä uskallusta ottaa riskejä. Ennakkoluulottomuutta on myös muiden alojen seuraaminen ja muilta oppiminen. Kirjasto voi omaksua hyviä käytäntöjä muilta aloilta. (Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011–2016, 12–13.) Eläinavusteisen toiminnan on katsottu edistävän ihmisen terveyttä ja hyvinvointia (Wells 2009, 523–543). Lukukoiratoiminta kirjastoissa on ennakkoluulottomuutta: kirjastot ovat lähteneet rohkeasti mukaan hyväksi havaittuun toimintaan ja kehittämään palvelua yhdeksi kirjaston palveluksi.

Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015:ssa esitetään toimenpiteitä yleisille kirjastoille kansalaisten sivistyksellisten perusoikeuksien turvaamiseksi. Toimenpiteitä löytyy sekä kunnalliselta että kansalliselta tasolta ja ne liittyvät mm. rahoitukseen, tietohuoltoon ja koulutukseen. Erilaisten toimenpiteiden avulla kirjastosta halutaan tehdä aktiivinen ja vaihtoehtoja lisäävä paikka. Toimenpitei-

den tarkoituksena on myös lasten ja nuorten perinteisen lukutaidon kehittäminen sekä maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen ja elämänlaadun parantaminen. (Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015 2009, 25–30.) Lukukoirat kirjastoissa antavat vaihtoehtoja lukutaidon parantamiseksi ja kirjasto on aktiivinen tuodessaan uuden palvelun kuntalaisten ulottuville. Koiralle ääneen lukeminen edistää maahanmuuttajan kielen opiskelua ja edistää sosiaalisia kontakteja. Lukukoiratoiminta tukee Kirjastopolitiikka 2015:ssa asetettuja tavoitteita.

Yksi kirjaston ja koulun perinteisistä yhteistyösisällöistä on lasten ja nuorten lukuharrastuksen tukeminen (Sinko 2000, 17). Yhteistyön avulla kirjaston palveluista on tehty kiinnostavia (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 42). Hyvin toteutettu yhteistyö vähentää päällekkäistä työtä ja hyödyntää molempien osapuolten osaamista. Kirjasto on lapsille ja nuorille ei-virallinen oppimisympäristö ja kirjastojen kokoelmat ovat vapaasti kaikkien käytössä. (Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 2010, 26, 30.) Lukukoiratoiminta on uusi muoto kirjaston ja koulun yhteistyössä. Lukutaidon paraneminen koiralle ääneen lukiessa kehittää myös lukijan itsetuntoa sekä kommunikaatiokykyjä ja nämä vaikuttavat myönteisesti kaikkeen oppimiseen ja kouluympäristössä pärjäämiseen. Lukukoiratoiminnan ohella kirjaston muut palvelut ja kokoelmat tulevat tutummiksi.

Kaarinan kirjastossa lukukoiratoiminta alkoi yhteistyössä koulun kanssa Lue-taan koiralle -hankkeena, ja jatkui Tartu Tassuun -hankkeena (Kaarinan kirjasto 2014). Haastatteluista kävi ilmi, että Kaarinassa on kokeiltu myös koira-avusteista kirjavinkkausta alakoululaisille ja Kirjoita koiralle -hetkiä. Kirjoitushetket alkoivat opettajien pyynnöstä ja koira-aiheiset jutut kirjoitetaan sekä luetaan ääneen koiralle kirjastossa. Kirjoitushetkistä saatiin hyviä kokemuksia ja sille on suunniteltu jatkoa. Muissakin kirjastoissa lukukoiratoimintaa on tehty koulujen kanssa yhteistyössä ja opettajien kanssa on sovittu vierailuista kouluihin tai kirjastoihin. Opettajilta on saatu hyvää palautetta lasten lukutaidon kehityksestä ja siksi lukukoiratoiminta koetaan tarpeelliseksi yhteistyömuodoksi.

6 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä opinnäytetyössä käytetään laadullista tutkimusotetta. Tähän on päädytty siksi, että lukukoiratoiminta on uusi palvelu yleisissä kirjastoissa, eikä sitä ole juuri tarkasteltu kirjaston näkökulmasta. Opinnäytetyö on enemmänkin selvitys uudesta ilmiöstä. Laadullisella tutkimuksella pyritään kohteen kuvaamiseen ja ymmärtämiseen (Vilkkä 2005, 98; Kananen 2012, 29). Varsinaisten tutkimuskysymysten sijaan tämän opinnäytetyön peruskysymys on, mistä tutkimuksen kohteessa on kyse (Kananen 2012, 30).

6.1. Tutkimusmenetelmä

Tiedonkeruumenetelmä oli teema- eli puolistrukturoitu haastattelu, ja kaikki teemoihin liittyvät kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Tavoitteena oli, että haastateltavat voivat vastauksissaan kertoa oman näkemyksensä ja kokemuksensa lukukoirista (Vilkkä 2005, 102). Haluttiin selvittää, millaisiin ratkaisuihin kirjastot ovat päätyneet lukukoiratoiminnassa, sillä yhteistä kattojärjestöä tai pelisääntöjä ei toiminnalle Suomessa vielä ole. Haastattelun teemat käsittelivät koiran koulutusta, toiminnan käytäntöjä ja asiakkaita.

Haastattelupyynnöt lähetettiin sähköpostitse kaikille maakuntakirjastoille (19 kpl), joita pyydettiin välittämään tietoa eteenpäin oman alueensa kirjastoille, joissa on lukukoiria. Tämän lisäksi Facebookin Lukukoirat-ryhmässä pyydettiin yhteydenottoja haastatteluja varten. Haastattelukysymykset lähetettiin myös suoraan henkilöille, joiden tiedettiin olevan mukana lukukoiratoiminnassa. Kaikkiaan haastattelupyynnöitä lähetettiin 25 kappaletta. Tarkoituksena oli tavoittaa kaikki kirjastot, jossa on lukukoira.

Teemahaastattelun jälkeen tehtiin lisäksi yksityiskohtaisempi haastattelu Kuopion, Maaningan ja Espoon lukukoirista. Näille kolmelle siksi, että ne ovat Suomen viralliset R.E.A.D.–koulutuksen käyneet lukukoirat. Haastattelut tehtiin sähköpostitse, Kuopion lukukoiran ohjaajan kanssa myös keskusteltiin. Kuopi-

ossa toteutettiin lisäksi asiakaskysely lukukoiratoiminnasta asiakasnäkökulman saamiseksi. Asiakaskysely järjestettiin 5.3.2014, jolloin järjestettiin Lukukoira tutuksi -tapahtuma. Kaikki muu aineisto kerättiin helmikuun 2014 aikana.

6.2 Tulokset

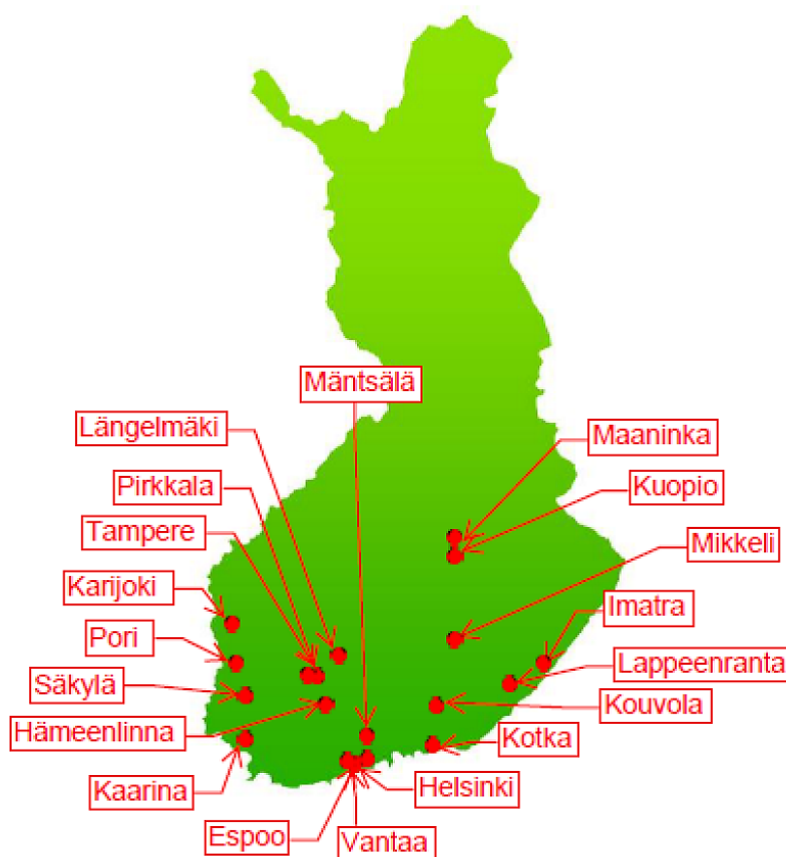
Vastauksia haastattelupyyntöihin tuli kaikkiaan 22 kirjastosta sekä yhdeltä alan toimijalta. Näistä kolme yhteydenottoa tuli Facebookin Lukukoirat -ryhmän kautta ja 17 sähköpostitse. Näiden lisäksi ovat vastaukset Kuopion, Maaningan ja Espoon lukukoirien ohjaajilta. Kaikkiaan haastattelupyyntöihin tuli 23 vastausta. Vastanneista kirjastoista kolmessa ei ollut lukukoira. Huomioin tuloksissa kirjastot, joissa on lukukoira, eli tuloksissa käsitellään 19 kirjaston vastaukset. Tuloksia analysoidaan seuraavassa luvussa kaikkien kirjastojen osalta ja luvussa kuusi Kuopion asiakaskyselyn osalta. Kuopion asiakaskyselyyn tuli 14 vastausta.

7 LUKUKOIRAT SUOMEN YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Haastatteluiden teemoina olivat koiran koulutus, toiminnan käytännöt ja asiakkaat. Teemoihin liittyviä kysymyksiä oli kaikkiaan kuusi. Taustatietoina kysyttiin, mikä kirjasto on kyseessä, koiran nimeä ja rotua sekä onko ohjaaja kirjaston henkilökuntaa. Koiran koulutusta koskevia kysymyksiä oli yksi. Toiminnan käytännöistä kysyttiin, kuinka kauan toimintaa on ollut sekä milloin koira on tavattavissa ja kuinka kauan yksi lukuhetki kestää. Lisäksi kiinnostavaa oli saada tietää asiakkaita: kuinka paljon asiakkaita on ollut, ovatko he lapsia vai aikuisia, onko vakioasiakkaita, miksi koiralle on tultu lukemaan sekä asiakkailta ja muilta tahoilta saatua palautetta. Lopuksi kysyttiin vielä muita kommentteja aiheeseen liittyen. Kaikki kysymykset olivat avoimia kysymyksiä (LIITE 1).

7.1 Taustatiedot

Vastauksia tuli seuraavista kirjastoista: Länkipohjan kirjasto, Kaarinan kaupunginkirjasto, Etelä-Haagan kirjasto, Lappeenrannan maakuntakirjasto, Imatran kaupunginkirjasto, Säkylän kunnankirjasto, Kalevankankaan kirjasto (Mikkeli), Karijoen kunnankirjasto, Porin kaupunginkirjasto, Jukolan lähikirjasto (Hämeenlinna), Kouvolan pääkirjasto, Tampereen kaupunginkirjasto, Mäntsälän kunnankirjasto, Tikkurilan kirjasto (Vantaa), Kotkan kaupunginkirjasto, Nuolialan kirjasto (Pirkkala), Kuopion kaupunginkirjasto, Maaningan kunnankirjasto, Espoon kaupunginkirjasto, Hailuodon kunnankirjasto, Laihian kirjasto ja Isojoen kunnankirjasto. Vastanneista kirjastoista 19:ssä on yksi tai useampi lukukoira (Kuva 1).

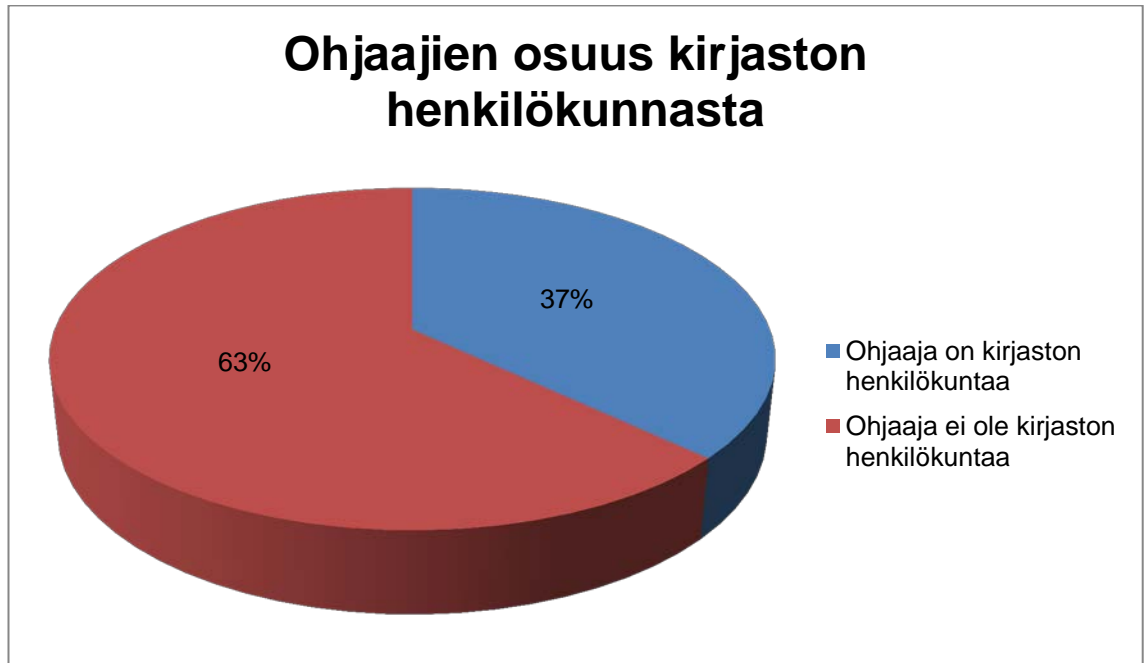

Kuva 1. Lukukoirat paikkakunnittain.

Lukukoirien määrä ei tutkimuksessa selvinnyt, sillä kaikissa vastauksissa ei ilmoitettu koirien tarkkaa lukumäärää ja toisaalta yhdessä kirjastossa voi olla useampikin lukukoira. Kolmessa kirjastossa, jotka osallistuivat tutkimukseen, ei ollut lukukoira. Yhdessä oli lukukoiran sijaan vinkkarikoira, joka oli mukana kouluissa tehtävissä kirjavinkkauksissa.

Taustatietoina kysyttiin koiran nimeä ja rotua. Kirjaston karvaiset työntekijät edustavat monia eri rotuja mm. bordercollie, berninpaimenkoira, kultainen noutaja, lapinkoira, mittelspitz, kääpiövillakoira, labradorinnoutaja, pyreneittenkoira, beagle, chihuahua, whippet ja sekarotuisiakin koiria on mukana toiminnassa. Vastauksissa vilisi mitä erilaisimpia nimiä: Susu, Viljo, Foxie, Lyyli, Doris, Carlo, Black, Peppi, Kerttu, Alli, Olga, Sieni, Roni, Moppe, Eemeli, Lumikki, Wili, Walla, Pekko, Ärri, Famu, Typy, Poju, Manu, Piki, Jaxu, Numa, Börje, Hilma ja Sylvi.

Vastausten perusteella lukukoiratoiminnassa koiran ohjaaja on koiran omistaja. Omistaja tuntee oman koiransa parhaiten, samoin koira omistajansa. Vastanneiden kirjastojen lukukoirien ohjaajista 37 prosenttia kuuluu kirjaston henkilökuntaan ja 67 % ei ole kirjaston henkilökuntaa (Kuva 2).

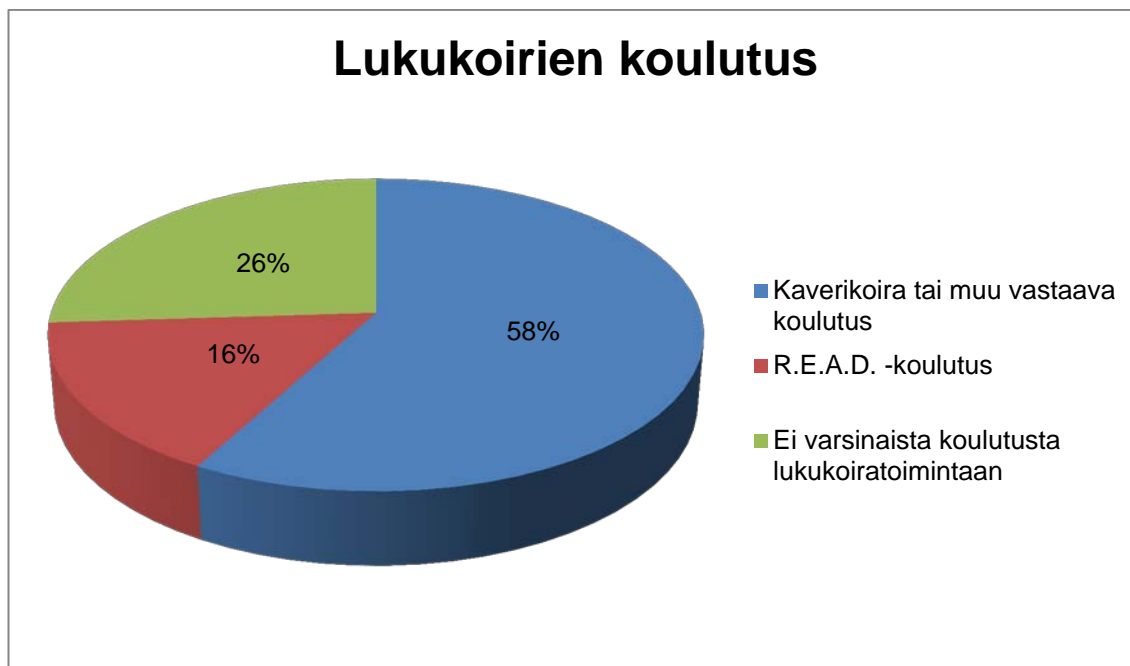

Kuva 2. Ohjaajien osuus kirjaston henkilökunnasta.

Kirjastossa työskentelevät lukukoirien ohjaajat ovat tuoneet omat koiransa lukukoiriksi. Kirjaston ulkopuoliset ohjaajat ovat mukana toiminnassa yhteistyökumppaneina.

7.2 Koiran koulutus

Suurin osa vastanneiden kirjastojen lukukoirista (58 %) on käynyt Kennelliiton kaverikoira-koulutuksen, Hali-Berni- tai Karvakaveri-koulutuksen tai opas/avustajakoira-koulutuksen. Nämä koirat toimivat muutenkin eläinavusteisessa toiminnassa, lukukoiratoiminta on yksi osa koirien tehtävistä. 16 % vastanneista on suorittanut R.E.A.D.-koulutuksen ja 26 %:lla ei ole varsinaista koulutusta lukukoiratoimintaan (Kuva 3).

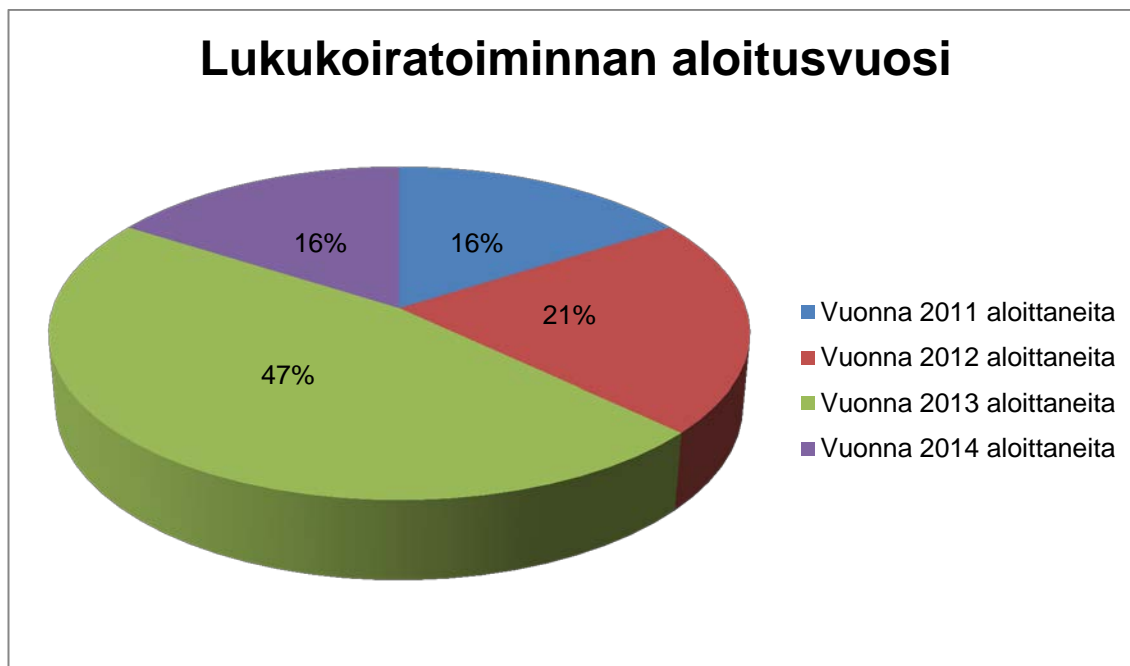

Kuva 3. Lukukoirien koulutus.

Kennelliiton kaverikoirat, Karvakaverit, Hali-Bernit, opaskoirat ja avustajakoirat ovat koulutettuja, testattuja ja vakuutettuja. Ne toimivat muissakin erilaisissa eläinavusteissa tehtävissä: käyvät esimerkiksi vierailuilla palvelutaloissa. Ne lukukoirat, joilla ei ole varsinaista koulutusta tehtävään, ovat omistajansa itsensä kouluttamia. Lukemista on harjoiteltu ja koira on totutettu tehtävään. Useilla koirilla on taustalla erilaisia kasvatuskursseja.

7.3. Käytännöt

Lukukoiratoiminta alkoi Suomessa vuonna 2011 kolmessa kirjastossa. Vastanneiden joukosta 16 % aloitti vuonna 2011, 21 % aloitti vuonna 2012, 47 % vuonna 2013 ja tänä vuonna 2014 aloittaneita on 16 % (Kuva 4).

Kuva 4. Lukukoiratoiminnan aloitusvuosi

Lukukoiratoiminta on levinnyt Suomessa vauhdilla; varsinkin vuonna 2013 toiminta on laajentunut nopeasti. Vuosi 2014 on vasta alkanut, ja tänäkin vuonna toimintaa on aloitettu useissa kirjastoissa.

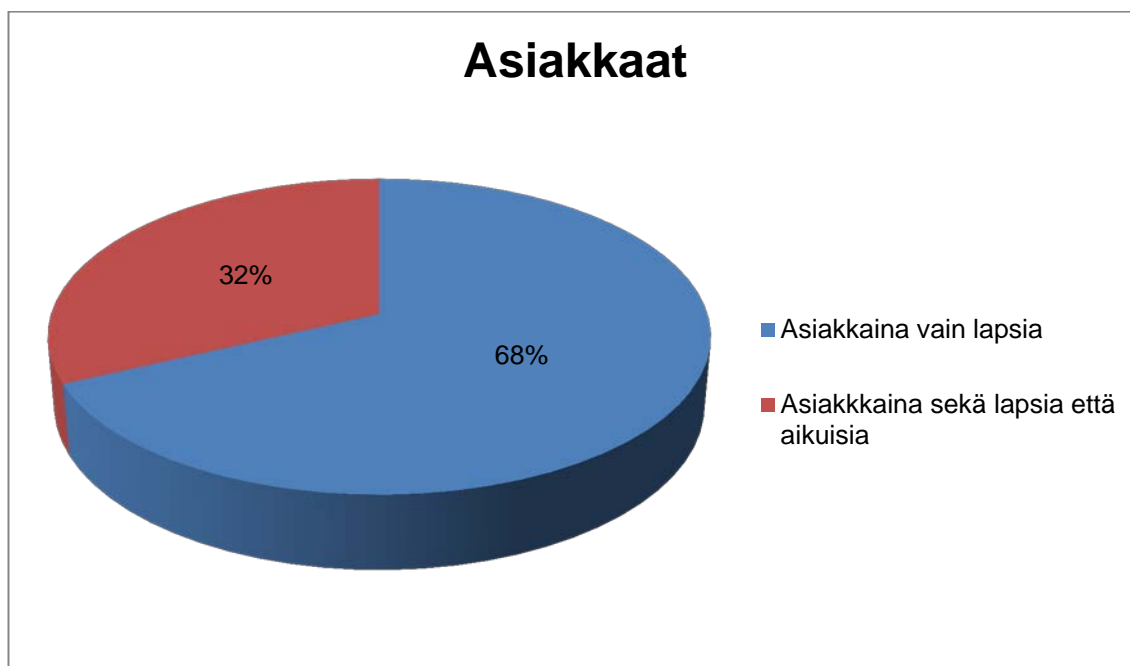
Lukukoiratoiminta on vapaaehtoista ja käytännöt vaihtelevat resurssien mukaan. Useimmissa kirjastoissa lukukoira on tavattavissa kerran viikossa tunnin ajan. Joissakin kirjastoissa lukukoira on paikalla joka toinen viikko, kolmesti kuussa tai kerran kuussa. Muutamassa kirjastossa koira oli paikalla kaksi tuntia, josta osa ajasta on varattu pelkästään koiran tapaamiseen. Yhdelle lukijalle varattu luku-aika on 10–15 minuuttia ja luku-aika sovitaan etukäteen. Luku-aikojen välissä on tauko, jotta koira saa levätä hetken. Kesäisin ja joulun aikaan toiminnassa pidetään taukoa.

Osa kirjastoista tekee yhteistyötä koulujen kanssa, eikä yksityisvastaanottoa ole lainkaan. Lukuajat on sovittu opettajien kanssa. Kaarinan kirjastossa on kokeiltu lukemisen lisäksi koiran mukana oloa alakoululaisten kirjavinkkauksissa sekä pienempien lasten satutunneilla. Kaarinassa on pidetty myös Kirjoitetaan koiralle -hetkiä opettajan aloitteesta: oppilaat ovat kirjoittaneet koiralle tietystä aiheesta ja sen jälkeen lukeneet kirjoituksensa koiralle.

7.4 Asiakkaat

Vuonna 2011 aloittaneissa kirjastoissa lukijoita on käynyt satoja ja vastausten perusteella kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Lukijoita on riittänyt, ja jossain joutuu jonottamaan saadakseen lukuajan.

Lukukoiratoiminta on suunnattu lapsille, mutta lukijoilla ei ole ikärajaa. Vastajakirjastoista 32 %:lla asiakkaina on ollut myös aikuisia (Kuva 5).

Kuva 5. Asiakkaat.

Monissa kirjastoissa lukukoirat ovat saaneet vakioasiakkaita. Moni lapsi tulee uudestaan, ja joillekin varataan suoraan viisi lukukertaa viitenä peräkkäisenä viikkona.

Vastauksista ilmenee, että lukukoiralle lukemiseen on useita syitä. Suurin osa lukijoista haluaa parantaa lukutaitoaan sekä saada varmuutta ääneen lukemiseen ja esiintymiseen. Lukutaidon parantuessa lukuinto kasvaa ja koiralle lukeminen innostaa lukemaan muissakin yhteyksissä. Lukukoiralle käydään lukemassa myös suomen kielen ääntämisen parantamiseksi. Varsinkin maahanmuuttajat käyvät tästä syystä lukukoiran luona.

Yhdeksi syyksi esiin nousi eläinpelon voittaminen: eläimen voi kohdata valvotussa ja turvallisessa ympäristössä. Lisäksi omassa perheessä voi olla eläinallergiaa ja siksi oman lemmikin pitäminen voi olla mahdotonta. Lukukoiran tapamiseen syynä voi olla pelkästään eläinrakkaus.

Yksi lukukoerien suosion salaisuus on uutuudenviehätys, uusi palvelu kiinnostaa ja innostaa. Lapsista tulee koirien ”faneja”: monien lasten mielestä koiralle lukeminen on yksinkertaisesti hauskaa.

Lukukoirat ovat saavuttaneet suuren suosion ja asiakkailta on tullut suurimmaksi osaksi positiivista palautetta. Asiakkaat ovat olleet innostuneita ja sen huomaa palvelun kysynnästä. Koiriin kirjastoissa suhtaudutaan myönteisesti.

Joidenkin kirjastojen asiakkaat ovat olleet huolestuneita eläinpölystä ja sen aiheuttamista allergioista. Tästä asiasta on tullut kyselyjä ja negatiivista palautetta kirjastoille. Kirjastot ovat ratkaisseet tämän ongelman tarjoamalla lukukoiralle oman erillisen tilan, jota siivotaan ahkerasti ja lisäksi koira pestään ennen vastaanottoa. Lukukoirat eivät nosta eläinpölyn määrää, jota on muutenkin yleisissä tiloissa.

Opettajilta on tullut hyvää palautetta ja he kokevat tällaisen yhteistyön tarpeelliseksi. Kokemukset ovat osoittaneet, että lasten lukutaito paranee huomattavasti ja se vaikuttaa muutenkin koulumenestykseen. Media on myös ollut hyvin kiinnostunut lukukoirista viime aikoina: lukukoirista on ilmestynyt runsaasti juttuja sekä paikallisissa että valtakunnallisissa medioissa. Lisäksi kirjastojen henkilökunta on suhtautunut lukukoiiriin myönteisesti.

7.5. Muita kommentteja

Lukukoerien ohjaajat kertovat, että toiminta on niin ohjaajalle kuin koirallekin ilo ja nautinto. Koirat suorastaan rakastavat työtään, ja ohjaajista on antoisaa seurata lukijan kehittymistä. Vastanneiden mielestä koirat tuovat hyvää oloa ja iloa kirjastoon pelkällä läsnäolollaan. Lisäksi lukemisen ohella lapsille voidaan opettaa eläimen kohtaamista ja kunnioitusta. Vastaajat kertoivat lisäksi, että suoma-

laisista lukukoirista ollaan kiinnostuneita myös maan rajojen ulkopuolella: ainakin Venäjän televisioon on tehty juttu suomalaisesta lukukoirasta.

Osassa vastauksissa kiinnitettiin huomiota lukukoiran ohjaajan pedagogisiin taitoihin. Kirjastoammattilaisten mielestä ohjaajalla olisi hyvä olla myös pedagogisia taitoja ja kykyä auttaa lukijaa lukemisen ongelmassa. Monien vastaajien mielestä kirjaston ja kirjaston palvelujen tulisi olla ohjaajalle tuttuja eikä lukukoiran ohjaajaksi sovi kuka tahansa. Samoin koiran soveltuvuuteen kiinnitettiin vastauksissa huomiota.

Vastauksista ilmeni myös, että lukukoiratoiminnalle Suomessa ollaan suunnittelemassa järjestäytymistä ja yhteisiä koulutusohjeita. Tavoitteena on, että tämä saataisiin tehtyä jo tämän vuoden aikana.

8 R.E.A.D.–KOIRAT SUOMESSA

Suomessa on tällä hetkellä kolme R.E.A.D.–tutkinnon suorittanutta lukukoira: Börje Espoossa, Hilma Maaningalla ja Sylvi Kuopiossa. Näiden kolmen koiran ohjaajia haastateltiin sähköpostitse (LIITE 2) ja Kuopiossa Sylvin ohjaajan kanssa myös keskusteltiin aiheesta sekä toteutettiin asiakaskysely lukukoirista.

8.1 Börje

Espoon lukukoira on maltankoiria Börje, joka aloitti lukukoirana työskentelyn 1.6.2011. Börjen ohjaaja/omistaja Raisa Alameri työskentelee kirjastossa. Espoossa ajatus lukukoira-toiminnasta sai alkunsa artikkelista alan ammattilehdestä. Tuolloin Alameri työskenteli Sellon Pointissa lukemisen kanssa kamppailevien teinipoikien ja etnisten ryhmien kanssa. (Alameri 2014.)

Espoossa kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Alameren mielestä lukukoira-toiminta sopii kirjastoon, sillä palveluja avataan myös heille, jotka eivät ole hyviä lukijoita, joita lukeminen ei kiinnosta tai mahdollisesti tuntevat alemmuuden tunnetta vieraillessaan kirjastossa. (Alameri 2014.)

Börje on suorittanut R.E.A.D.–koulutuksen ensimmäisenä koirana Pohjoismaissa/Pohjois-Euroopassa. Alameren mielestä lukukoiralta vaaditaan ihmisystävällisyyttä, tottelevaisuutta, rauhallisuutta, pitkästä pinnasta, taitoa tunnistaa ihmisen tunnetiloja sekä rohkeutta kohdata erilaisuutta. (Alameri 2014.)

Alameri korostaa, että ohjaaja ohjaa koiran lisäksi myös lukijaa. Tämän vuoksi ohjaajan olisi hyvä tuntea lastenkirjallisuutta, kirjaston palveluja ja koulumaailmaa, ja ohjaajalla tulisi olla kyky tunnistaa ja auttaa lukijaa lukemis- ja kirjoitusongelmissa. (Alameri 2014.)

Börjen markkinointi on suoritettu tehokkaasti. Käytössä ovat käyntikortit, Facebook, Twitter, Pinterest, Info-Tv, flyerit, postikortit/fanikuvat, lehtihaastattelut, tv-

haastattelut, videot, PR-tehtävät, Koti- ja koulu-yhdistys sekä suusta suuhun -markkinointi. (Alameri 2014.)

Börjelle voi varata ajan puhelimitse tai sähköpostilla kirjastosta. Börje työskentelee Tapiolan kirjastossa joka maanantai klo 18.30–20.00 ja parittomien viikkojen keskiviikkoina kello 15.00–17.00. Keskiviikkojen työajasta ensimmäinen puolituntia on ”faniaikaa”, joka on tarkoitettu pelkästään koiran tapaamiseen, ei lukemiseen. Lisäksi Börje vieraillee kouluissa sekä hoivakodeissa. Jokaiselle lukijalle varataan aika viideksi kerraksi yhden ajan kestäessä 15 minuuttia. Käyntikertojen määrästä voi sopia erikseen. Kysyntää palvelulle näyttäisi olevan enemmän kuin tarjontaa: vuoden 2013 aikana Börjellä oli 22 vastaanottoa ja se vieraili 20 eri kirjastossa, asiakkaina oli 104 lukijaa ja faneja se tapasi 400. Lasten lisäksi Börjen asiakkaina on aikuisia: kaksi viidestä lukijasta on aikuisia. (Alameri 2014.)

Alameren mielestä työ on sitovaa, luottamuksellista, iloista, voimaannuttavaa, haasteellista, diplomatiaa vaativaa ja hauskaa. Kyllästymistä ei ole ollut, pieniä vastoinkäymisiä on ollut välillä. Antoisinta työssä on ehdottomasti auttaminen ja lukemisen tukemisessa mukana olo, siitä tulee tunne, että pienillä asioilla voi olla suuri merkitys ihmisen elämässä. (Alameri 2014.)

Espoon lukukoiratoimintaan Börjen kanssa ei ole tulossa muutoksia, toiminta jatkuu R.E.A.D.–ohjelman puitteissa. Tällä hetkellä palvelua saa kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. (Alameri 2014.)

8.2 Hilma

Maaningan kirjaston lukukoira on lagotto romagnolo, italialainen vesikoira, Hilma. Hilman ohjaaja/omistaja Marketta Kivimäki ei työskentele kirjastossa. Maaningalla lukukoiratoiminta käynnistyi Kivimäen ehdotuksesta kirjastolle 2.10.2013. (Kivimäki 2014.)

Kirjasto ja asiakkaat ovat ottaneet toiminnan vastaan hienosti, suhtautuminen on ollut enimmäkseen positiivista. Kivimäen mielestä toiminta sopii kirjastoon: lapsiin valetaan näin positiivista lukemisasennetta. (Kivimäki 2014.)

Hilma on käynyt useita tapakasvatuskursseja ja toiminut aiemmin Kennelliiton kaverikoirana, lukukoirakoulutuksena on R.E.A.D. –koulutus. Hilma on suorittanut myös temppukurssin, jossa Hilma oppi ”tavaramerkkinsä” eli tassulla läppäisyyn kysyttäessä: ”Luetaanko?”. Tempulla koira osoittaa osallistuvansa luku-tapahtumaan. (Kivimäki 2014.)

Kivimäki korostaa, että koiran luonne ratkaisee soveltuvuuden, ei niinkään rotu: koiran pitää osata rauhoittua, sen pitää olla tasapainoinen ja avoin. Hyväksi lukukoiratoiminnalle on, jos koiralla on luontaista tilannetajua ja jos se osaa lukea ihmisiä. (Kivimäki 2014.)

Kivimäen mielestä olennainen osa toimintaa on ohjaajan taidot, koska ohjaajan tulisi koiran valvonnan lisäksi kyetä auttamaan lukijaa ongelmissa sekä kannustamaan hankaluuksissa. Asiakkaan tulisi kunnioittaa koira ja uskoa ohjaajan neuvoja ja kehoituksia. (Kivimäki 2014.)

Hilmaa on markkinoitu suoraan kouluille sähköpostitse ja esitteillä sekä kirjaston verkko- ja Facebook-sivuilla. Ajanvaraus Hilmalle tehdään kirjaston kautta. (Kivimäki 2014.)

Hilman asiakkaat ovat olleet enimmäkseen koululuokkia, ja koulu onkin ottanut lukukoiran vastaan innokkaasti. Aikuisasiakkaita Hilmalla ei ole vielä ollut, sillä yksityisvastaanotto alkoi vasta vuoden 2014 helmikuun alussa. Ryhmät voivat varata Hilmalta ajan arkena aamupäivisin kun taas yksityisvastaanottoajat ovat noin kerran kuukaudessa. Yksityisvastaanoton jälkeen on pidetty fanivartti sa-tunnaisille kulkijoille. (Kivimäki 2014.)

Kivimäen mielestä työ on kiinnostavaa, koukuttavaa ja virkistävää: antoisinta on vuorovaikutus lasten kanssa, heidän intonsa ja ilonsa seuraaminen sekä oman koiran innostus työhön. (Kivimäki 2014.)

Maaningalla toiminta on kestänyt puolisen vuotta. Nyt sitä ollaan laajentamassa Kuopion yliopistollisen sairaalan foniatrian poliklinikalle. (Kivimäki 2014.)

8.3 Sylvi

Kuopion lukukoira Sylvi on karkeakarvainen kääpiömäyräkoira, joka aloitti työskentelyn Kuopion pääkirjastolla tammikuussa 2014. Sylvin ohjaaja/omistaja Liisa Rossi työskentelee kirjastossa. Kiinnostus lukukoira-toimintaan Kuopiossa sai alkunsa lukukoira Börjestä ja asiakkaan toiveesta: sopiva koira ja innostunut ohjaaja löytyi henkilökunnasta, ja Börjen ohjaajalta saaduilta vinkeiltä toiminta käynnistyi. (Rossi 2014.)

Rossin mielestä lukukoira-toiminta on yksinkertaista eikä vaadi paljon resursseja. Lukukoira-toiminta sopii hyvin kirjastoon, sillä lukemaan kannustaminen ja lukemisen tukeminen ovat kirjaston perustehtäviä. Sylvin saama palaute on ollut pelkästään positiivista sekä asiakkailta että henkilökunnalta. Lukemassa käyneiden lasten vanhemmat ovat olleet innoissaan: kysyntä on ollut suurta ja lukukertoja on jouduttu lisäämään. Sylvin Facebook-sivuja seurataan aktiivisesti ja tykkääjiä on satoja. (Rossi 2014.)

Sylvi on käynyt koirakoulussa tottelevaisuuskursseilla pienestä pitäen. Lukukoira-koulutusta se on saanut kotona ja kirjastossa tuttujen lasten kanssa. Kirjaston harjoituksiin osallistui myös koirakouluttaja. Sylvi on suorittanut lisäksi R.E.A.D.-tutkinnon. Rossin mielestä lukukoiran tulee olla rauhallinen, ihmisystävällinen, tottelevainen, innokas oppimaan uutta sekä luotettava. Koiran pitää luottaa ohjaajaansa sekä sen täytyy pitää työstään ja ilahtua jokaisesta lukijasta, koska muuten ei lukukoira-olemisesta tulisi mitään. (Rossi 2014.)

Koiran ohjaajan täytyy tuntea koiransa ja tunnistaa stressaavat tilanteet. Lukukoiran koulutus ja työskentely on vapaaehtoista, siksi ohjaajan täytyy olla innostunut ja sitoutunut toimintaan. Ohjaajan olisi myös hyvä olla kiinnostunut kirjoista ja lukemisen merkityksestä. Vaikka ohjaaja ei puutukaan lukemiseen, ohjaajan on hyvä seurata, miten lukeminen sujuu ja miettiä, miten lukemista voisi parantaa, ja tästä olisi vanhempien ja ohjaajan hyvä keskustella.

Ohjaaja on vastuussa itse lukutilanteesta ja sen sujuvuudesta. Rossin mielestä ohjaajan tulisi seurata alaa ja hankkia aktiivisesti tietoa alalta. Lasten kohdalla on tärkeää, että vanhemmat ovat innostuneita ja varaavat lukijalle useamman ajan, jos se on tarpeen. (Rossi 2014.)

Lukukoira Sylviä on markkinoitu tehokkaasti alusta alkaen. Sylvi on saanut paljon huomiota mediassa, mm. paikallislehdissä ja radiossa. Sylviä markkinoidaan kirjastossa, kirjaston verkkosivuilla, Facebookissa ja Twitterissä. Sylvillä on omat Facebook-sivut ja Sylviä mainostetaan myös paikallisen koirakoulun Facebook-sivuilla ja blogissa. Kouluille on lähetetty mainoksia ja tiedotteita. Näiden lisäksi Kuopiossa järjestettiin 5.3.2014 Lukukoira tutuksi -tapahtuma. Tapahtuman aikana kerrottiin lukukoira- toiminnasta ja Sylvi oli paikalla tapaamassa asiakkaita. (Rossi 2014.)

Lukuajan Sylville saa varata pääkirjaston lasten- ja nuortenosastolta. Sylvillä on vastaanotto kolme kertaa kuukaudessa: kahdesti torstaisin kello 16–18, sekä kerran kuussa lauantaisin klo 11.00–13.00 Luku-aikaa on 15 minuuttia yhdelle lukijalle ja lukijoiden välissä on 15 minuutin tauko. Yhdellä vastaanotolla lukijoita käy kahdesta neljään. Lähes kaikki ajat ovat olleet varattuja, ja monet ovat varanneet uuden ajan. Tähän mennessä kaikki asiakkaat ovat olleet lapsia. Lukuhetken päätteeksi asiakas saa ensimmäisellä kerralla lukudiplomin, ja seuraavilla kerroilla tassunjälkitarran diplomiin. Tärkeä osa lukuhetkeä on Sylvin rapsuttelu ja silittely lukemisen päätteeksi. (Rossi 2014.)

Lukukoira-toiminta on Rossin mielestä mielenkiintoista ja mukavaa, eikä tunnu työltä. Palaute on ollut kaikin puolin positiivista, ja Sylvikin on viihtynyt. Antoisaa on ollut seurata, miten koira vaikuttaa lukijaan ja lukemiseen. Mielenkiintoista on myös seurata, kuinka koira kehittyy työssään. Kuopiossa toiminta on vielä niin alussa, että uutta toimintaan ei ole tällä hetkellä tulossa, mutta kokemuksen karttuessa uusia ideoitakin varmasti tulee. Rossi toivoo, että Suomeen saataisiin lukukoira-koulutus, koska silloin useampi voisi sen suorittaa ja verkostoituminen olisi helpompaa. (Rossi 2014.)

8.4 Asiakaskysely lukukoirista Kuopiossa

5.3.2014 järjestettiin Kuopion pääkirjastossa Lukukoira tutuksi -tapahtuma. Tapahtuma pidettiin kirjaston ala-aulassa Sylvin vastaanottotilan vieressä klo 15.00–18.00. Sylvi oli paikalla ohjaajansa kanssa, ja Sylviä pääsi tapaamaan. Lukumahdollisuutta ei ollut, mutta tapahtuman yhteydessä pystyi varaamaan luku-aikoja Sylville. Tapahtuman tarkoituksena oli kertoa asiakkaille mitä lukukoiratoiminta on ja miten se Kuopiossa toteutuu, markkinoida lukukoira ja tarjota mahdollisuus Sylvin tapaamiseen. Kolmen tunnin aikana tapahtumassa oli 125 kävijää. Osa oli tullut varta vasten, osa oli paikalla sattumalta. Kiinnostus uuteen palveluun oli suurta ja palaute oli pelkästään myönteistä. Olin itse paikalla kertomassa Sylvistä kävijöille.

Tapahtuman aikana pidettiin asiakaskysely lukukoirista (LIITE 3). Kaikkiaan 14 asiakasta vastasi kyselyyn. Vastausprosentti oli 11,2. Vastaa- jien ikä vaihteli kuudesta vuodesta 78 vuoteen. Osan vastauslomakkeista täytti lapsi yhdessä vanhemman kanssa.

Lukukoiratoiminta oli ennestään tuttua vain kolmelle vastaajalle. Kaikki vastanneet olivat kuitenkin kuulleet jostain lukukoirista, vaikka eivät tienneetkään, mitä toiminta pitää sisällään. Enemmistö vastaajista oli lukenut asiasta lehdestä, joko Sylvistä tai jostain toisesta lukukoirasta. Tapahtumaa oli markkinoitu kirjastossa, joten moni oli saanut tiedon sitä kautta. Myös televisiosta ja radiosta oli saatu tietoa. Internet, varsinkin Facebook, oli usealla vastaajalla tiedonlähteenä. Lisäksi kaveri tai äiti oli kertonut asiasta.

Kukaan vastaajista ei ollut käynyt lukemassa lukukoiralle vielä. Luku-aikoja varattiin tilaisuudessa runsaasti. Aikoja varanneiden mielestä palvelua pitää ehdottomasti kokeilla. Erään vastanneen mielestä ”se saattaa olla juuri se kannustin, jota tarvitaan seitsemänvuotiaan pojan lukuinnon herättäjäksi”. Vastaanotto-aikoja on jouduttu lisäämään kysynnän vuoksi.

Asiakaskyselyyn vastanneiden mielestä lukukoira kirjastossa on ”virkistävä uutuu- tus kirjaston toiminnassa”, ”tosi hyvä idea”, ”hieno asia”, ”huippu juttu” ”toimii

varmasti” tai ”aivan ihana”. Asiakkaat uskoivat lukukoiran auttavan lukemaan opettelevia, innostavan lapsia lukemaan sekä käymään kirjastossa. Monen mielestä koiralla on terapeuttinen vaikutus ihmisiin, ja lukukoiratoiminta on siksi kannatettavaa. Kaiken kaikkiaan vastauksista ilmeni, että palvelu on otettu vastaan innostuneesti ja lukukoiraan suhtaudutaan myönteisesti. Kirjastoa myös kiiteltiin palvelun tuomisesta Kuopioon.

Kuopion asiakaskyselyn vastausprosentti oli pieni, eivätkä kyselyyn vastanneet olleet käyttäneet palvelua. Tämän vuoksi kyselystä ei voi tehdä tarkkoja johtopäätöksiä, mutta se on suuntaa-antava ja tuo esiin asiakkaiden yleisiä mielipiteitä lukukoiratoiminnasta.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä lukukoiratoiminta on, miten se sopii kirjastoon ja mikä sen tilanne on tällä hetkellä Suomen yleisissä kirjastoissa. Tavoitteeseen päästiin, sillä tutkimukseen osallistuneiden kirjastojen vastauksista saa hyvän käsityksen lukukoiratoiminnasta, sen soveltuvuudesta kirjastoon sekä toiminnan nykytilanteesta.

Lukemisen tavat ovat muuttuneet viestintäteknologian kehittyessä sillä perinteisen lukutaidon lisäksi medialukutaito on osa jokapäiväistä elämää. Lukutaidolla tarkoitetaan tekstien ymmärtämistä ja käyttötaitoa, lukemisen erilaisia tarkoituksia sekä lukemiseen sitoutumista. Sekä perinteistä että medialukutaitoa tarvitaan vapaa-ajalla, työelämässä ja opiskelussa. Tutkimusten mukaan suomalaiset lapset ja nuoret ovat erinomaisia lukijoita, mutta lukemismotivaatio on heikentynyt, omaksi iloksi lukeminen on vähentynyt ja asenne lukemiseen on muuttunut kielteisemmäksi. Lukemisen tukemiseen tarvitaan uusia menetelmiä ja koiralle ääneen lukeminen on yksi tällainen uusi, lukemaan kannustava menetelmä.

Lukukoiratoiminta on saanut alkunsa Yhdysvalloista ja levinnyt sieltä muualle maailmaan: Suomessa toiminta aloitettiin vuonna 2011. Lukukoiratoiminta on eläinavusteista toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää lukemaan opettelua ja parantaa lukumotivaatiota. Se kehittää myös kommunikaatiokykyjä ja sosiaalisia taitoja sekä helpottaa esiintymispelkoa.

Lukukoiratoiminta tarkoittaa ääneen lukemista koiralle turvallisessa ympäristössä, kuten kirjastossa tai koulussa. Lukuhetki on aina lukijan, koiran ja koiran ohjaajan välinen tuokio, joka on sovittu etukäteen. Koiran ohjaaja ei puutu lukemiseen sillä hänen tehtävänä on valvoa ja ohjata koira. Koiralle ääneen lukeminen tuntuu helpommalta, sillä koira ei arvostele eikä huomauta virheistä lukijalle. Koira hyväksyy lukijan valitseman lukutahdin ja lukijasta tuntuu, että koira todella ymmärtää, mitä sille luetaan.

Tutkimuksessa selvisi, että lukukoirat sopivat hyvin kirjastoon: koiralle ääneen lukeminen tukee yhtä kirjaston perustehtävää, joka on lukuharrastuksen tukeminen. Lukukoiratoiminta on uusi palvelu, joka tekee kirjastosta kilpailukykyisen, sillä tällaista palvelua ei saa maksutta muualta. Tällä palvelulla houkutellaan uusia asiakkaita kirjastoon ja samalla kirjaston muut palvelut ja kokoelmat tulevat tutuiksi. Lukukoiratoiminta luo myös myönteistä kuvaa kirjastosta, koska se vahvistaa mielikuvaa kirjastosta avoimena ja ennakkoluulottomana ympäristönä. Koira kirjastossa saa aikaan positiivista huomiota ja hyvää mieltä: eläimet ovat helppo puheenaihe ja saavat ihmiset puhumaan omista kokemuksistaan.

Lukukoiratoiminta syventää koulun ja kirjaston yhteistyötä, sillä koiralle ääneen lukeminen edistää lukemistaitoja ja suomen kielen ääntämistä. Se motivoi lukemaan, lieventää esiintymispelkoa sekä kohottaa itsetuntoa: yhteistyössä opettajien kanssa oppilaiden taidot paranevat. Kirjasto on ei-virallinen oppimisympäristö ja erilainen ympäristö tuo vaihtelua koululaisten päivään sekä toisenlaisen tavan oppia. Sekä kirjastot että opettajat kokevat lukukoiratoiminnan tarpeelliseksi yhteistyömuodoksi.

Kaarinan kirjastossa on jo kokeiltu monia eri tapoja tuoda koira mukaan koululaisten päivään: lukuhetkien lisäksi on kokeiltu koira-avusteisia kirjavinkkauksia sekä kirjoittamista koiralle. Kirjavinkkauksia koiran kanssa on kokeiltu muuallakin Suomessa ja kokemukset ovat olleet positiivisia ja kannustavat jatkamaan. Kirjaston ja koulun yhteistyötä voisi tutkia tarkemmin: miten lukukoiratoiminta tiivistää jo olemassa olevaa yhteistyötä, miten sitä voisi kehittää yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa ja miten kirjastojen ja koulujen osaamista hyödynnettäisiin parhaiten. Tällaisessa tutkimuksessa kohteena voisi olla yksi koulu ja yksi kirjasto, jossa on lukukoira.

Haastatteluista ilmeni, että tällä hetkellä arvioitu lukukoirien määrä Suomessa on 50–100 koira: lukukoiratoiminta on levinnyt nopeasti Suomen kirjastoissa sekä vuoden 2013 aikana että vuoden 2014 alussa. Suomalaisista lukukoirista osa on koulutettu kaverikoira-toimintaan, osalla ei ole varsinaista koulutusta tehtävään ja muutama on saanut R.E.A.D.-ohjelman koulutuksen. Käytännöt toi-

minnassa vaihtelevat, sillä Suomessa toiminta ei ole vielä organisoitua, eikä yhteistä koulutusta ole.

Lukukoiratoiminnan aloittaminen vaatii ohjaajalta sitoutumista tehtävään, koska se on maksutonta ja toimii vapaaehtoisperiaatteella. Useimmissa kirjastoissa lukukoira on tavattavissa vähintään kerran kuussa tunnin kerrallaan, monesti useamminkin. Vastaanotolle varataan aika etukäteen, yhdelle lukijalle 10–15 minuuttia kerrallaan ja moni lukija haluaa tulla uudestaan. Kysyntää toiminnalle näyttää olevan enemmän kuin tarjontaa tällä hetkellä; asiakkaat ovat ottaneet lukukoiratoiminnan innostuneesti vastaan.

Omasta kirjastosta ei välttämättä löydy resursseja toiminnan aloittamiseen, vaikka tahtoa ja intoa olisikin. Sopiva yhteistyökumppani voi löytyä omalta paikkakunnalta kaverikoiratoiminnan parista. Eläinavusteista toimintaa harjoitetaan vapaaehtoisvoimin, toiminnassa on mukana useita koiria ja ohjaajia ja tehtäviä jaetaan monien tekijöiden kesken. Monessa kirjastossa lukukoiran ohjaaja/omistaja ei ole kirjaston henkilökuntaa vaan yhteistyökumppani. Kirjasto tarjoaa toiminnalle tilat maksutta ja ammattitaitoisen henkilökunnan lukemisen edistämiseen. Kirjasto voisi hoitaa ajanvarauksen ja markkinoinnin sekä olla tukena kirjallisuuden asiantuntijana.

Tähän opinnäytetyöhön ei saatu niin paljon asiakaskokemuksia mukaan kuin alun perin oli tarkoitus. Sen vuoksi jatkotutkimuksen aiheena voisi olla muutama tai jopa vain yksi lukukoira sekä asiakkaiden kokemuksia ja asiakkaan näkökulmaa lukukoiratoimintaan: millaisena he kokevat palvelun, onko siitä ollut hyötyä heille, olisiko asiakkailla ajatuksia ja ideoita toiminnan kehittämiseen. Asiakkaiden mukaan tuominen toiminnan kehittämiseen toisi heille vielä paremman palvelun.

Tällä hetkellä lukukoiratoiminta Suomessa hakee vielä paikkaansa: uusia lukukoiria ilmestyy jatkuvasti lisää yleisiin kirjastoihin eri puolille Suomea. Alalla jo olevat toivovat järjestäytymistä, ja sen myötä yhteisiä käytäntöjä toimintaan. Organisoitumisen sekä yhteisen koulutuksen ja ohjeistuksen saaminen alalle auttaisi lukukoirien ohjaajia verkostoitumaan ja jakamaan hyväksi havaittuja

käytäntöjä. Tulevaisuudessa siitä on hyötyä sekä jo toiminnan aloittaneille kirjastoille että sitä suunnitteleville. Toiminnan vakiinnuttua tämä voisi olla yksi tutkimussuunta: miten järjestäytyminen vaikuttaa toimintaan, kuinka toiminta muuttuu, millaiseksi koulutus ja ohjeistus muodostuvat, tarvitaanko koiran ohjaajalta myös pedagogisia taitoja, kuinka paljon ja missä lukukoiria on sekä millainen on kirjaston rooli lukukoiratoiminnassa tulevaisuudessa.

Kaiken kaikkiaan lukukoiratoiminta on tervetullut palvelu kirjastoon ja se tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia kirjastopalvelujen kehittämiseen. Lukukoiratoiminta, kuten kirjastokin, on asiakkaita varten ja se saa aikaan iloa ja hyvää mieltä.

LÄHTEET

Alameri, R. 19.2.2014. Erikoiskirjastonhoitaja. Espoon kaupunginkirjasto. Haastattelu. Aineisto tekijän hallussa.

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2011. Johdatus asiakkuuksien äärelle. Teoksessa Almgren, P & Jokitalo, P. (toim.) Kirjasto 2012: asiakkaan asialla. Helsinki: BTJ Finland Oy, 7–25.

Fredrickson-MacNamara, M; Butler, K. 2006. The Art of Animal Selection for Animal-Assisted Activity and Therapy Programs. Teoksessa Fine, A. H. (toim.) 2006. Handbook in Animal-Assisted Therapy. Theoretical Foundations and Guidelines for Practice. 2nd edition. San Diego: Academic Press, 121-147.

Haapasaari, M. & Ikäheimo, K. 2013. Suomen Karva-Kaverit ry – Finlands Lurviga Kompisar rf. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 57-63.

Heinisuo, R.; Koskela, S.; Saine, R. 2004. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Helsinki: Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5.

HelMet 2014. Viitattu 19.3.2014. [http://www.helmet.fi/Preview/fi-FI/Tunnustuspalkinto_Rakkaudesta_kirjaan_lu\(28242\)](http://www.helmet.fi/Preview/fi-FI/Tunnustuspalkinto_Rakkaudesta_kirjaan_lu(28242))

Herkman, J. & Vainikka, E. 2012. Lukemisen tavat: Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampere University Press.

Ikäheimo, K. 2013. Lukijalle. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 1.

Ikäheimo, K. 2013. Johdanto. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 2-3.

Ikäheimo, K. 2013. Eläinavusteisen työskentelyn määritelmiä ja termejä (AAA ja AAT). Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 10-13.

Intermountain Therapy Animals 2014. Viitattu 9.3.2014. www.therapyanimals.org.

Irish Therapy Dogs 2014. Viitattu 19.3.2014. <http://www.irishtherapydogs.ie/>

Kaarinan kirjasto 2014. Viitattu 18.3.2014. https://www.kaarina.fi/kirjasto/lapsetjanuoret/fi_FI/tartu_tassuun/

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kittilä, L. 2013. Eläinavusteisen lukutaidon interventio. Pilottitutkimus lukutilanteiden tapahtumien observoinnista sekä intervention vaikutuksesta 2.-3.luokkalaisten lasten lukumotivaatioon. Pro gradu. Turun yliopisto. Viitattu 20.3.2014. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94177/graduKittila2013.pdf?sequence=2>

Kittilä, L. & Kiiski-Mäki, H. & Ikäheimo, K. 2013. Luetaan koiralle. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 230-236.

Kivimäki, M. 29.1.2014. Musiikin maisteri, AMK-pedagogi. Kuopion konservatorio. Haastattelu. Aineisto tekijän hallussa.

Klemetilä, H. 2013. Apurieläinten historiaa länsimaissa: koira, hevonen ja kissa. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) 2013. Karvaterapiaa : eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 14-21.

Kotimaisten kielten keskus 2014. Sanapöimintoja vuodelta 2011. Viitattu 18.3.2014. <http://www.kotus.fi/kielitoimisto>

Koulutuksen tutkimuslaitos 2014a. Viitattu 20.5.2014. <https://www.jyu.fi/>

Koulutuksen tutkimuslaitos 2014b. Viitattu 20.5.2014 <https://ktl.jyu.fi/pirls-timss/pirls>

Lukuinto 2014. Viitattu 22.5.2014. <http://www.lukuinto.fi/>

Lukukeskus 2011. Viitattu 20.5.2014. <http://www.lukukeskus.fi/wp-content/uploads/2013/04/Lukuviikko-10-faktaa-lukemisesta1.pdf>

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. 2009. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriö: Helsinki. Opetusministeriön julkaisuja 2009 : 32. Viitattu 20.3.2014. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>

Pet Partners 2012. Viitattu 14.3.2014. www.petpartners.org

Pets As Partners 2012. Viitattu 19.3.2014. <http://www.petsastherapy.org/>

R.E.A.D. dogs Minnesota 2013. Viitattu 16.3.2014. <http://www.readdogsmn.org/>

Rossi, L. 17.3.2014. Järjestelmä- ja verkkopalvelupäällikkö. Kuopion kaupunginkirjasto – Pohjois-Savon maakuntakirjasto. Haastattelu. Aineisto tekijän hallussa.

Ruotsalainen, M. 2013. Koiralle voi lukea yhä useamassa kirjastossa. Koiramme, 11, 12 – 15.

Schwartz, M. 2012. Therapy Dogs' Presence Steadily Grows in Libraries. Library Journal. Viitattu 17.3.2014. http://lj.libraryjournal.com/2012/02/library-services/therapy-dogs-presence-steadily-grows-in-libraries/#_

Shaw, D. 2013. Man's best friend as a reading facilitator. The reading teacher, 5, 365 – 371.

Sinko, P. 2000. Mitä koulu odottaa kirjastolta? Teoksessa Aaltonen, L. & Niinikangas, L. (toim.) Koulu kirjastossa. Helsinki: BTJ. 15 – 29.

SoleCRIS 2014. Opinnäytetöiden ohjaus. Viitattu 20.3.2014. https://solecris oulu.fi/crisyp/ disp/ /fi/cr redir_all/fet/fet/sea?direction=5&id=173550406

Sulkunen, S. 2012. Suomalaisnuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen muuttuminen vuodesta 2000. Teoksessa Sulkunen, S & Välijärvi, J. (toim.) Pisa 09. Kestääkö osamisen pohja? Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12, 12–33. Viitattu

22.5.2014

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm12.pdf?lang=fi>

Sousa, T. 2005. Can Dogs read? Starting & Implementing a Literacy Program. Derby, Vermont: Cairn Terrier Publishing.

Story Dogs 2014. Viitattu 17.3.2014. <http://www.storydogs.org.au/>

Suomen karva-kaverit 2014. Viitattu 16.3.2014. <http://suomenkarvakaverit.fi/>

Therapy Dogs International 2013. Viitattu 17.3.2014. www.tdi-dog.org

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Wells, D. L. 2009. The effects of animals on human health and well-being. *Journal of Social Issues*, 65, 523-543.

Wolf, M & Barzillai, M. 2009. The Importance of Deep Reading. *Educational Leadership*, 6, 32–37. Viitattu 21.5.2014. <http://ase.tufts.edu/crlr/documents/2009EL-ImportanceDeepReading.pdf>

Yleisten kirjastojen laatusuositus. 2010. Helsinki: Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2010:20. Viitattu 20.3.2014
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>

Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011 – 2016. Viitattu 20.3.2014.
<http://www.kirjastot.fi/File/aca26e87-a1eb-4925-8c56-0491d5751bcf/Ykn-strategia-kirjastoversio-fin.pdf>

HAASTATTELUKYSYMYKSET KIRJASTOILLE

TAUSTATIEDOT

1. Mikä kirjasto on kyseessä?
2. Koiran nimi ja rotu? Onko ohjaaja kirjaston henkilökuntaa?

KOULUTUS

3. Koiran koulutus tehtävään?

KÄYTÄNNÖT

4. Kuinka kauan lukukoiratoimintaa on ollut kirjastossanne?
5. Milloin lukukoira on tavattavissa ja kuinka kauan yksi lukuhetki kestää?

ASIAKKAAT

6. Kuinka paljon on asiakkaita? Lapsia vai aikuisia? Käyvätkö samat asiakkaat useasti?
7. Syitä, miksi lukukoiralle on tultu lukemaan?
8. Millaista palautetta on tullut asiakkailta? Muilta tahoilta?

MUUTA

9. Muita kommentteja?

KYSYMYKSET BÖRJEN, HILMAN JA SYLVIN OHJAAJILLE

1. Kirjasto, koira ja ohjaaja; kirjaston henkilökuntaa?
2. Kuinka kauan lukukoiratoimintaa on ollut kirjastossanne?
3. Mistä ajatus sai alkunsa?
4. Miten mielestäsi toiminta sopii kirjastoon?
5. Kuinka toiminta on otettu vastaan kirjaston, asiakkaiden, muiden tahojen puolelta?
6. Kuinka markkinointi ja ajanvaraus hoidetaan?
7. Millainen koulutus lukukoiralla on?
8. Vaaditaanko koiralta jotain erityistä?
9. Entä ohjaajalta? Tarvitaanko pedagogisia taitoja?
10. Entäpä asiakkaalta?
11. Onko palvelulla suuri kysyntä?
12. Kuinka paljon on asiakkaita? Onko vakioasiakkaita? Kuinka usein yksi asiakas käy?
13. Onko asiakkaissa aikuisia? Paljonko?
14. Lukukoiran työajat?
15. Millaista työ on?
16. Onko ollut vastoinkäymisiä tai kyllästymistä?
17. Mikä on antoisinta lukukoiratoiminnassa?
18. Onko toimintaan tulossa jotain uutta?
19. Muita kommentteja?

ASIAKASKYSELY LUKUKOIRASTA

5.3.2014

Kysely tehdään opinnäytetyötä varten. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, eikä yksittäistä vastaajaa voi yhdistää annettuihin vastauksiin.

1. Minkä ikäinen olet?

2. Onko lukukoiratoiminta tuttua entuudestaan?

3. Mistä kuulit lukukoiratoiminnasta?

4. Jos olet käynyt lukemassa lukukoiralle, millainen kokemus oli?

5. Mitä mieltä olet lukukoirista kirjastoissa?